

УДК: 371.32

**СТУДЕНТТЕРДИ ӨЗ АЛДЫНЧА ИШТӨӨГӨ ТАРБИЯЛОО МАСЕЛЕСИ УЧУРДУН
ПЕДАГОГИКАЛЫК ПРОБЛЕМАСЫ**

Абдурасулова Роза Камбаровна

ОшМПУ, окутуучу

**ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА ОРИЕНТАЦИИ СТУДЕНТОВ НА
САМОСТОЯТЕЛЬНУЮ РАБОТУ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ**

Абдурасулова Роза Камбаровна

преподаватель ОшГПУ

**PEDAGOGICAL ISSUE OF ORIENTING STUDENTS TO INDEPENDENT WORK IN
EDUCATIONAL PROCESS**

Abdurasulova Rosa Kambarovna

teacher of OshSPU

Аннотация:

Бул макалада студенттерди өз алдынча иштөөгө тарбиялоо маселеси педагогикалык проблема катары изилденет. Студенттердин өз алдынча иштөөсүн дидактикалык принциптердин талабына жооп бере ала турган деңгээлде уюштуруу маанилүү педагогикалык маселе. Бүгүнкү илимий техникалык прогресстин учурунда окутуу маселеси жаңы карама-каршылыктарга учурап жатат. Окутуунун көлөмү көбөйгөндүктөн, студенттердин өз алдынча иштөөсүн активдештирүү мезгилдин зарылчылдыгы болуп калды. Бул көз карашта студенттердин өз алдынча иштерин уюштурууну, аткарууну негиздөө мүмкүнчүлүгүнө ээ болобуз. Макалада студенттердин өз алдынча иштеринин айрым формалары каралды жана талданды.

Түйүндүү сөздөр: өз алдынча иш, жөндөмдүүлүк, көзөмөл, ишмердүүлүк, фактор, өбөлгө, консультациялар

Аннотация:

В данной статье рассматривается вопрос обучения студентов самостоятельной работе как педагогическая проблема. Важным педагогическим вопросом является организация самостоятельной работы студентов на уровне, соответствующем требованиям дидактических принципов. В условиях современного научно-технического прогресса вопрос обучения сталкивается с новыми противоречиями. В связи с увеличением объема обучения активизация самостоятельной работы студентов стала необходимостью времени. С этой точки зрения у нас появится возможность обосновать организацию и выполнение

самостоятельной работы студентов. В статье рассмотрены и проанализированы некоторые формы самостоятельной работы студентов.

Ключевые слова: самостоятельная работа, способность, контроль, деятельность, фактор, содействие, консультации.

Abstract:

This article examines the issue of educating students to work independently as a pedagogical problem. It is an important pedagogical issue to organize students' independent work at a level that meets the requirements of didactic principles. During today's scientific and technical progress, the issue of teaching is faced with new contradictions. Due to the increase in the amount of education, the activation of students' independent work has become the necessity of the time. From this point of view, we will have the opportunity to justify the organization and performance of students' independent work. In the article, some forms of independent work of students were considered and analyzed.

Key words: independent work, ability, control, activity, factor, background, consultations

Педагогикалык институтунун бүгүнкү студенти келечектеги мугалим-педагог, ойчул, изилдөөчү, чыгармачыл, тапкыч новатор болушу үчүн толук шарттар бар. Азыркы учурда, адам үчүн керектүү билимдердин көлөмү чукул жана ташкындаган темп менен дүркүрөп өсүп жаткан кезде белгилүү гана өлчөмдөгү фактылардын жыйындысын билип алып, ошону менен гана чектелүү башкы максат болбой калды. Өзүнүн билимдерин колдоно билүү, илимий жана саясий информациялардын буркан-шаркан агымына багыт алуу маанилүү. Бул жагынан студенттердин өз алдынча ишине илимий негизде жетекчилик кылуу- келечектеги мугалимдерди даярдоонун сапатын өркүндөтүүгө эң зор резерв боло алат жана учурдун талабына да жооп берет.

Өз алдынча иштөө окуп-үйрөнүү процессинде билимдерди активдүү өздөштүрүп жана түшүнгөн, лекциядан окуу куралынан даяр түрүндө алган информацияны тереңдетип кеңейтип отуруп, жаңысын түзүп, жана аны практикада колдоно билген профессионалдуу ыкмаларга жана көнүгүүлөргө ээ болуу иш аракетин билдирет.

Өз алдынча иштөө, окуп-үйрөнүү процессинде иш аракетти жакшыртуунун (активдештирүүнүн) каражаттары катары кызмат кылат жана төмөнкү функцияларды аткарат.

- теориялык билимдерди аң -сезимдүү үйрөнүүгө, тереңдетүүгө кеңейтүүгө көмөктөшөт;
- үйрөнүп билгендерди жетилтет жана өз алдынча чыгармачылык менен жаңыча үйрөнүүнүн ыкмалары иштелип чыгат;
- студенттер конкреттүү билимдерди илимий жактан үйрөнүүнүн методдорун

түшүнүшөт, чыгармачылык менен айкалыштыра билишет.

Студенттердин өз алдынча иш-аракетин шарттуу түрдө эки бөлүккө бөлүүгө болот; биринчиси-лекциялардын убагында практикалык, лабораториялык сабактарда өтөт; экинчиси-студенттер өздөрү да өз алдынча иштөө убактысында (аудиториядан тышкары убактарда) өтөт.

Окутуу иш чаралары окутуучулардын жетекчилиги менен өткөн учурда студенттердин окуу иштерин төмөнкүчө бөлүштүрүүгө болот:

- окутуучу сунуш кылган иш планы боюнча маселенин кабыл алынышы;
- алдыга коюлган маселелер боюнча окуу иштеринин жана иш аракеттеринин аткарылышы;
- окутуучун көзөмөлүнүн жана өзүн-өзү көзөмөлдөөнүн натыйжасында окуп үйрөнүү ишин тартипке салуу, иретке келтирүү;
- окутуучунун жетекчилиги менен аткарылган иш чаралардын жыйынтыктарын талдоо.
- Студенттер өздөрү иш аткарган экинчи учурдагысы:
- Окуп –үйрөнүү иш чараларынын маселелерин пландаштыруу же конкреттештирүү;
- Окуп-үйрөнүү иштеринин методдорун, ыкмаларын жолдорун жана формаларын пландаштыруу;
- Окуп-үйрөнүү иш аракеттеринин өз алдынча уюмдашуусу. Бул өзүн-өзү байкоо, өзүн-өзү көзөмөлдөө, өзүнө-өзү эсеп кысап (отчет) берүү, өзүн-өзү талдоону ичине алат.

Өзүн-өзү байкоо. Өзүнүн иш аракети, жүрүм-туруму, кыял жоругу, ойлогон ою, сүйүнүч кубаныч, баштан өткөргөндөрдү аныктоо, белгилөө, байкоолордун жыйынтыгын эске сактай билүү божомолу.

Ал кандайдыр окуялар же иштер болуп өткөндөн кийин же алар менен бир эле убакта өтүп жаткан информацияларды, фактыларды жыйноо менен өтөт.[5]

Өзүн-өзү байкоо өнөкөтү келечектеги мугалимдин өз алдынча иштеринин эң маанилүү шарты болуп саналат. Анткени өткөндөр менен байланыш түзбөй туруп, өзүн-өзү башкаруу мүмкүн эмес. Өзүн-өзү байкоону өркүндөтүү үчүн аң сезимдүү күч аракет, өзүнө жана өзүнүн кыял жоруктарын алдын-ала байкоо көнүгүүлөрү зарыл.

Өзүн-өзү көзөмөлдөө бул окуя же боло турган иштерден акыл ой менен элестетип, окуп кетүү жана өзүнүн иш аракеттеринин жана кыял-жорук мамилелеринин мүмкүн болгон жыйынтыктары жөнүндө өзүнө –өзү эсеп кысап берүү. Эгерде адам кылган иштери жана чыгарган бүтүмдөрүнө ар дайым ушундай көзөмөл жүргүзө билсе, ал дээрлик жаңылыштык келтирмек эмес, жүрүм-туруму дайыма максатка ылайык болмок.

Акыл менен баамдап жана сын көз менен ой жүгүртүүдөн пайда болгон озуп кетүү, шык жөндөмү өзүн-өзү көзөмөлдөөнүн негизи болуп эсептелет. Окуялардын артында калган байкоо жүргүзүүдөн айырмаланып, өзүн-өзү көзөмөлдөө алардын алдында жүрөт, алдын-ала ниеттендирет. Ал эми ошонун өзү студенттин-келечектеги мугалимдин өз алдынча иш аракетинде өзгөчө мааниге ээ болот.

Өзүн-өзү эсеп-кысап (отчет) берүү же эсептешүү- бул эмне иш кылгандыгынын, ал ишти кандайча аткаргандыгынын, анын натыйжасы кандай аяктагандыгын кылчактап жана өзүнө эсеп-кысап берүүгө тийиш болгон жагдайлар көп эле кездешкен өз алдынча иштөө мезгилиндеги студенттин өзүн-өзү көзөмөлдөөнүн формаларынын бир түрү. Кышкы жана жайкы сессиялар бүттү, курсту аяктады. Студент өткөн мезгилдин бир үзүмүн өз алдынча талдап, фактыларды жыйынтыктап, өз ишинин жаңы багыттарын аныктоого милдеттүү. Ар дайым өз алдынча керектүү маселелерди чечүүнү максат кылып, студент өзүнө-өзү эсеп-кысап берүүнү көнүмүш адатка айландырып алышы керек.

Өз алдынча талдоо – өзүн-өзү көзөмөлдөө жөнүндө айтылган жогорку мисалдар студенттин сезимин жана ой жүгүртүүлөрүн козгобосо, талдоо жүргүзүүдөн жыйынтык чыгарбаса, натыйжасы ойдогудай болбой калышы ыктымал. Өзүн-өзү көзөмөлдөөнүн бардык мисалдары өз ара байланыштуу, бир бүтүн ансамбл катары эриш-аркак болот. Өз алдынча талдоо болбосо, байкоо да көзөмөл да болбойт.[4]

Лекциялар башка сабактарга караганда студенттерди көбүрөөк чарчатат. Расписание менен тигил же бул тема боюнча эртеден кечке студенттер үчүн жалаң гана лекция же практикалык сабактар, ошондой эле катарынан эки же андан көп түгөй жуп сабактар өтүлгөндө көңүл буруунун деңгээли эске тутуунун тактыгы жана үн дүүлүктүргүчүнө болгон үндүн кыймыл реакциясынын тездиги олуттуу төмөндөйт.

Мында чарчап чаалыгуунун фактору иш чараларын өзү эмес, анын бир жактуулугу болуп эсептелет. Ар кандай акыл иш аракети ишке көнүгүү дегенден башталат. Бул баскычта эң жогорку функционалдуу даярдыктагы организмдин тийиштүү системаларынын интенсивдүү акыл иш аракетине мобилизация жана күч келтирүү болуп өтөт.[8] Эмгекке жөндөмдүүлүк төмөндөп олтуруп чарчап чалыгууга жана күчтөн таюуга өтө баштайт. Кандайдыр бир өлчөмдө иш өстүргөн организмдин табигый абалы ушундай болот. Бирок ар кандай иштеп жүргөн тирүү жана анын башка бөлүктөрүндөй эле эс алууга, жоготкон күчтү калыбына келтирүүгө, күч кубатты чындоого, бир иштен экинчи ишке өтүүгө тийиш. Ошонун натыйжасында чарчап чаалыгуу акырындык менен басандайт жана адам кайрадан толук күч кубаты менен иштей башташы мүмкүн. Бирок мээнин функционалдуу мүмкүнчүлүктөрү

канчалык улуу болгону менен алардын чеги бар. Эгер аткарылган чоң иштин көлөмү кайра калыбына келтирүү процесстери менен кошо аткарылбаса, анда сөзсүз чарчап суй жыгылуу пайда болот. Жаңыдан башталган көбүрөөк чарчоо убактылуу окууга кызыгууну төмөндөтүү, уктап тургандан кийин уйкуунун канбай калышы, дененин оор тартып келиши менен мүнөздөлөт. Катуу чарчоонун жеңил түрү начар уктагандан жана уйкуунун канбай калышынан, ошондой эле уйкучу болуп кетүүдөн да болот. Студенттердин көпчүлүгү окуу сабактарына өз алдынча даярданууну 22-24 сааттардын аралыгында, жатаканаларда болсо, андан да кечирээк башташат. Студенттер качан гана:

-бардык кабинеттер жана китепканалар жабылганда;

-окуп- үйрөнүү ишинин өнүмдүүлүгү жана сезимге кабыл алуу, өздөштүрүү түшүнүү кескин начарлаган убакта өз алдынча даярданышат. Окуудан сырткары мезгилдин структурасында сабакка келген жана кайра жашаган жерине кеткен, бирөөлөр менен мамилеси, катташуусу жана бош жүргөнүнө кеткен убактысы эң орчундуу.

Көпчүлүк студенттер убакты сааты менен өз убагында жана талапка ылайык тамактанууга анча маани беришпейт. Окуу сабактарына жатаканада жашаган студенттердин 70-80%ти эртең мененкисин тамактанбай кетишери анык. Студенттер арасында уйку проблемасы чоң маселе, башкача айтканда дайыма уйкулары канбай калат. [3]

Эң активдүү студент айына эки жолу кино көрөөрүн, эки айда бир жолу театрға барарын, ал эми пассивдүүлөрү болсо тигисине да, мунусуна да бара албай каларын изилдөөлөр көрсөттү. Таң каларлыгы али да болсо көпчүлүк студенттер көңүл ачуу, оюн тамаша, көчөдө жүрүү менен кур бекер өткөрүүгө бош убактыларын коротушат. Баарынан да студенттик жылдарда максатсыз, беймаани сандалып жүрө берип, убакытты бошко кетирүү —эң чоң орду толгус жоготуу. Окуу күндөрүндө алар практика жүзүндө мүмкүн эмес, дем алыш күнү бир аз убакыт пассивдүү эс алууга пайдаланылат же көп студенттер үйлөрүнө кетишет. Ошентип өз алдынча иш аракеттерди жакшы уюштурмайынча чыныгы ойдогудай жогорку билим болбойт жана болушу да мүмкүн эмес, демек жакшы даярдалбаган чыгармачылык ой жүгүртпөгөн адистен мугалим чыкпайт. [6]

Өз алдынча иштегенди билүү деп окуп, таанып билүү ишин уюштуруу негизин жана методдорун пайдаланууга негизделген иш-аракетин түшүнүүгө болот. Өз алдынча иштегенге көнүгүү деп өз алдынча иштеп машыгуунун методдорун жана ыкмаларын автоматташтыруу жолдорун түшүнүүгө болот. Өз алдынча иштөө жөнүндө жана студенттер үчүн билимдин булагы болгон окуу куралы жөнүндө сөз болгондо

студенттер эмнелерди үйрөнгөндүгү гана маанилүү болбостон алар аны кантип иш жүзүнө ашырып өз алдынча билимге ээ болуунун жолдорун кантип үйрөнүп жана иш жүзүндө кандай колдонуп жатышканы да зор мааниге ээ. Билимге ээ болууну уюштуруу үчүн студенттерге жол көрсөтүүчү метод, ыкма берүү маанилүү, ал эми бул болсо, эмгекти илимий жактан уюштурууда аларды билүү ага жетүүгө жол табуу, ишти өз убагында пландаштыруу жана аны уюштуруу өзүнчө талдоо дегендик. Студенттер- келечектеги мугалимдер кандайча үйрөнүп билүү жана көнүгүүлөрү керек.

- Лекциялардын семинарлардын практикалык сабактардын материалдарын угуп, жазып, иштеп чыга билүү жана аларга үзгүлтүксүз даярдана билүү;
- атайын керектүү илимий педагогикалык адабияттарды үйрөнө билүү;
- окуу китеби менен иштөөнү билүү;
- педагогикалык тажрыйбаларды үйрөнүп талдап жана жыйынтыктай билүү;

Өз алдынча иш-аракеттердин жогоруда саналган үйрөнүп-билүү жана көнүгүүлөрү студенттер сабактарды окуп жүргөн мезгилде жана үйрөнүү менен тарбиялоону уюштурган шарттарда ишке ашырылышы мүмкүн.

Студенттердин өз алдынча иштерин башкаруу

Студенттердин өз алдынча иш аракети окутуучу мугалимдер ошол ишти максатка ылайыктуу, пландуу уюштура билген жана кылдат жетекчиликке алган учурда эффективдүү да жемиштүү да болот. Ал үчүн окутуучу мугалимдер студенттердин өз алдынча ишине бардык жагынан даярдык көрүшү зарыл, ошондой эле төмөнкүдөй дидактикалык талаптарды жетекчиликке алууга тийиш:

1. Студенттердин өз алдынча окуу процессинин бардык бөлүктөрүндө уюштуруу керек. Студенттерди илимий сабактардын жыйындысы менен гана эмес, билимдерин чексиз өркүндөтө турган, түркүн ыкмалардын, үйрөнүп билүүлөрү зарыл;
2. Өз алдынча иштөөнүн тапшырмалары өзүнчө бир бөлөк фактыларды эмес, ар түрдүү проблемаларды маселелерди чечүүгө багытталууга тийиш;
3. Студенттердин акыл иш аракетин активдештирүү үчүн аларга татаал акыл ой түйшүгүн талап кылган өз алдынча иш берүү керек.
4. Өз алдынча иштердин мазмуну окуу программаларынын талаптарына туура келгидей болушу зарыл;
5. Студенттердин өз алдынча иштерин белгилүү бир системада уюштуруу;
6. Окутуучу мугалимдин студенттердин өз алдынча иштөөсүнүн жүрүшүн түздөнтүз байкоо жүргүзүүсү жана аларга керектүү жардамдарды берүүсү;

Студенттердин өз алдынча иштерин башкарууда жума сайын тобу менен жана жекече консультация берүүнүн өзгөчө мааниси бар. Консультациялардын мазмунуна төмөнкү маселелер кирет:

- Илимий-педагогикалык адабият менен методикалык иш (аннотация, рецензия түзүү);
- реферат, доклад, курстук жана дипломдук иштердин үстүнөн иштөө методикасы;
- көрсөтмө куралдарды, схемаларды түзүүнүн методикасы;
- педагогикалык күндөлүктү алып баруу жана өз алдынча ишти уюштурууда анын мааниси.

Жекече консультациялар студенттин жеке өзүнүн артыкчылыктарын өзгөчөлүктөрүн, алган билимдеринин көлөмүн, өз алдынча ачык айкын иштердин түрлөрүн аткаруу үчүн керектүү билимдеринин жана көнүгүүлөрүнүн деңгээлин алып көрсөтүүгө мүмкүндүк берет.

Ошентип, студенттердин өз алдынча ишинин формаларын жана методдорун башкаруу, окутуу процессин уюштуруу формалары менен байланыштуу жана лекция өз алдынча иштөө практикалык сабактардын семинары бирдиктүү системаны түзөт.

Адабияттар:

1. Зимняя И. А. “Основы педагогической психологии” М, 1980
2. Гарунов М.Г. Пидкаситый П.И. Самостоятельная работа студентов. М; 1978
3. Бекбоев И.Б. “ Инсанга багыттап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык маселелери.
4. Жоробеков Т. “ Педагогика” 2002
5. Подласый П. “Педагогика 1-2-том”
6. Исаев А. “ Педагогикалык кесипке киришүү” 2003
7. Ильина Т.А. Педагогика. Учебное пособие для пед.инс-тов. М.,1996
8. Сухомлинский В. А. Сто советов учителю. М.1974
9. Сухомлинский В.А. “мугалимге жүз насаат” которгон Д. Айтманбетов-Ф;” Мектеп” 1987